

Hoe Hippocrates-proof is

Caroline Dusée?

Twee jaar lang onderwierpen Marc Broere en Ellen Mangnus prominenten uit de ontwikkelingssector aan de dokterseed van Hippocrates. In deze laatste aflevering Caroline Dusée, oprichter en directeur van de organisatie Victory for Equality. 'Ik ben gebiologeerd door de angst van mensen om hun macht en geld te verliezen.'

tekst **Marc Broere en Ellen Mangnus**

We ontmoeten Caroline Dusée een dag nadat ze is teruggekomen uit Zuid-Afrika. Daar was ze om veldwerk te doen voor haar promotieonderzoek naar gender-ongelijkheid. Stralend schudt ze ons de hand. Het ijs hoeft niet gebroken te worden, want ze vraagt meteen geïnteresseerd naar ons. We interviewen haar in een café en ze drinkt met ons een glas wijn op deze vrijdagmiddag na een drukke week. Dusée is oprichter en directeur van de organisatie Victory for Equality. Deze begon bijna tien jaar geleden als stichting Victor Dusée, vernoemd naar haar broer, die was omgekomen bij een auto-ongeluk. De organisatie ondersteunde de eerste jaren vooral projecten tegen huiselijk geweld in Ecuador. Een typisch kleinschalig particulier initiatief.

Toen Dusée met haar promotieonderzoek begon in Mwanza, een plaatsje in het noorden van Tanzania, paste ze de werkwijze van de organisatie aan. 'Mijn promotieonderzoek in Tanzania heeft als hoofdthema gender-ongelijkheid. Mijn eerste doel was om de sociale interactie tussen adolescente jongens en meisjes te onderzoeken. Het ging me om de ideeën en geloofssystemen op het gebied van gender-ongelijkheid, die hun gedrag beïnvloeden. Na het uitgebreide veldwerk

bleek dat de jongeren zélf meer wilden dan dat. Zij wilden tot een verzoening komen tussen de beide genders. Toen is het idee ontstaan om projecten op te richten in de vorm van workshops voor *gender reconciliation*, een soort verzoening tussen de seksen dus. Toen dit goed liep ben ik me ook tijdens mijn onderzoek hierin gaan verdiepen en mijn promotiewerk gaan omzetten in een wetenschappelijke verhandeling die zich op *gender reconciliation* richt.'

In 2012 werd de naam van de stichting veranderd in Victory for Equality. Waarom? 'Iemand zei tegen mij: jij houdt je eigenlijk bezig met *victory* voor vrouwen. Toen bleef er iets bij me hangen. Victor-Victory. Zo is de nieuwe naam ontstaan die meer vertelt over waar we ons mee bezighouden, en waarin de naam Victor toch nog is gebleven.' Tijd om de geloften uit de Eed van Hippocrates door te nemen.

Ik sta ten dienste van mijn medemens

'Ik kom uit een ongebruikelijk gezin, omdat ik zowel mijn vader als mijn broer verloren heb in twee verschillende auto-ongelukken. Dat komt niet vaak voor in één gezin. Toen mijn vader ver-

ongelukte was ik negen, bij mijn jongere broer achttien. Mijn vader was antropoloog en conservator van het Volkenkundig museum in Leiden. Van hem heb ik de liefde voor andere culturen, reizen en schrijven meegekregen.

Ik ben opgegroeid in Vierhouten, een klein dorp op de Veluwe. Mijn vader kende het hoofd van de lagere school goed. Dan kwam hij naar school en zei: "Ik neem de kinderen mee op veldwerk in Nigeria. De komende zes weken komen ze niet naar school." Als kind vond je dat natuurlijk briljant. Ik heb een hele gekke jeugd gehad, deels verdrietig maar ook met veel mooie herinneringen. Mijn vader was heel vrij van geest, terwijl mijn moeder conservatief was. Zij komt uit een traditioneel en vermogende familie. Ik heb mijn ouders altijd een wonderlijke combinatie gevonden. Mijn moeder was erg van de buitenkant, mijn vader juist helemaal niet. Dat zet je ook veel aan het denken over het leven. Mijn moeder ging nooit mee op reis: dit soort buitenlandse avonturen die mijn broertje en ik met mijn vader ondernamen liet ze aan zich voorbij gaan. Alleen al bij het horen van het woord *tropen* liepen de rillingen over haar lijf. Na de dood van mijn vader trouwde ze met een andere man.

Mijn pubertijd was baldadig. Ik ging toen ik vijftien was backpacken naar plaatsen als Ma-

'Ik wil mensen
inspireren om zich
verantwoordelijk te
voelen voor de
wereld, om de
ander als zichzelf
te zien'

rokko, de binnenlanden van Zuid-Europa en later naar Midden- en Zuid-Amerika. Of liften met vrachtwagens naar Praag. Victor, die twee jaar ouder was, deed hetzelfde. We waren heel close en trokken er vaak samen op uit. Toen hij overleed woonde ik net op kamers in Amsterdam. Het idee om een stichting voor zijn nagedachtenis op te richten ontstond al vrij snel. Victor had een groot rechtvaardigheidsgevoel. De stichting moest daarop gestoeld worden, vond ik, en bijdragen aan meer gelijkheid. Het leek me slim om iets te doen wat ook binnen mijn eigen expertise ligt. Zo voorkom je dat je net zo wordt als zoveel uit emotie opgerichte stichtingen die genoemd zijn naar iemand die overleden is, maar waar ze de ballen verstand hebben van het onderwerp waar de organisatie zich mee bezig wil houden. Omdat ik toegepaste antropologie deed en me daarin ook aan het ontwikkelen was, kon ik zelf een gezonde rol spelen binnen de stichting.

Ik heb twee interessegebieden. Dat is in de eerste plaats de dood; ik ben heel geïnteresseerd in mysterieuze en religieuze onderwerpen, in het schemergebied dat bij ons erg taboe is. Het andere onderwerp is sociale ongelijkheid en scheve machtsverhoudingen. Wat is nu macht? Wat is de angst achter macht?

Iemand zei laatst nog tegen me: jij bent zo extreem gericht op rechtvaardigheid. Ik denk ook dat dit door mijn achtergrond komt met een vrijgevochten vader en een moeder die uit een vermogende familie komt. Als kind had ik al moeite met ongelijkheid. Met hoe mensen mij behandelden bijvoorbeeld omdat ik uit een vermogende familie kwam. Ik ben gebiologeerd door de angst achter macht; de angst van mensen om hun macht te verliezen, de angst achter geld. Mensen met macht hadden behoefte om zich tegen mijn familie aan te schurken omdat we vermogend waren. En ik merkte hoe diep de angst zit aan de kant van het geld om het te verliezen. Dit heeft altijd een zuivere woede in me losgemaakt. Ik vind het heel belangrijk om andere mensen echt als jezelf te zien. Echte gelijkwaardigheid. Dan kom je snel uit op het onderwerp van scheve verhoudingen. Daarom heb ik denk ik een groter dan gemiddelde behoefte om me aan die andere kant te scharen, bij de mensen die niet goed behandeld worden.'

Ik heb respect voor mijn leermeester

'Mijn belangrijkste leermeester is de lokale bevolking in ontwikkelingslanden. De stem van het volk is wat telt. Het gaat om hun waarheid, niet

de mijne. Daar nooit boven te gaan staan, nooit je eigen gedachtegoed te projecteren om hun omstandigheden te verbeteren. Er heerst nog steeds, vind ik, een grote westerse arrogantie wat dit aangaat. Ik heb veel kunnen leren van de lokale mensen, en een grote wijsheid en kracht daarin gevonden. Zo zijn overigens ook de gender reconciliation-projecten begonnen. Dit idee werd, zoals ik al vertelde, door de lokale bevolking zelf geopperd. Ik geloof dat een volk of mens altijd zelf weet wat het beste voor hen is. Daar moet je naar op zoek gaan.

Jan Pronk is voor mij ook een belangrijke leermeester. Hij is heel goed in staat om op de onderste laag te denken. Dat kunnen maar weinig mensen. Pronk gaat altijd tot de kern van iets in zijn analyses en legt daar bloot waar het echt om gaat. Hij ziet dat de problematiek in de wortels zit, in de psyche en de geloofssystemen. Iemand die zoiets begrijpt kan veel betekenen voor de wereld. Zo iemand snapt waar de knop zit en weet waar hij moet beginnen. Dat is ook hoe ik zelf het liefste werk: op de wortel werken en buiten alle clichés om tot de kern gaan.

'Gender reconciliation gaat verder dan het empoweren van alleen vrouwen. Het brengt mannen en vrouwen in gesprek'

Ook Desmond Tutu vind ik een leermeester. Hij combineert licht en wijsheid. Dat is een hele mooie combinatie. We werken in Zuid-Afrika samen met zijn *foundation*. Je ziet bij Tutu veel wijsheid, maar ook een enorme warmte. Ik houd ook van grote vrijheidsstrijders, van moedige mensen.

De hoofdzaak van wat ik doe en wil blijven doen is bewustwording. Daarom zou ik graag mensen willen inspireren en ze meegeven om, net als wat Jan Pronk altijd zegt, vooral zelf na te denken en vragen te stellen. Om mensen zich verantwoordelijk te laten voelen voor de wereld, de ander als jezelf te zien. Om dat stuk in mensen wakker te trillen drijft mij meer dan het implementeren van projecten. Ik zou willen dat mensen meer gaan nadenken over vraagstukken op het terrein van sociale ongelijkheid en van de dood. Klopt het wat ik altijd gedacht heb? Is het waar? Hoe zit het echt? Wat kan ik betekenen? Is mijn luie leventje hier genoeg?

Ik voer geen handelingen uit die niet tot mijn competentie behoren

'De competentie van Victory for Equality is dat we vanuit antropologisch onderzoek naar sociale gender-ongelijkheid kijken. Ik heb negen jaar af en aan in Tanzania gewerkt. Tijdens mijn onderzoek heb ik gemerkt dat je mannen en vrouwen bij elkaar moet brengen als je iets wilt betekenen. Ik wil echt op die wortel werken, waar het begint van gender-ongelijkheid. Dat ligt in de mindset, in de manier waarop mannen en vrouwen al honderden jaren naar elkaar kijken.

We brengen mannen en vrouwen in groepsverband samen en werken via de methode van Byron Katie. Zij is een Amerikaanse auteur en leraar die een methode heeft ontwikkeld om geloofssystemen en overtuigingen te onderzoeken, en na te gaan hoe deze de dagelijkse werkelijkheid blokkeren. Dat doe je door het stellen van vijf basisvragen en hier diepe en eerlijke antwoorden op te vinden. Daar ga je dan vervolgens

met elkaar over in discussie. Is het waar? Kan je absoluut zeker weten dat het waar is? Hoe zouden dingen zijn zonder die gedachte en overtuiging? Hoe reageer je als je die overtuiging gelooft? En draai de gedachte en de overtuiging eens om: hoe zou het dan zijn?

Als je dit op gender-ongelijkheid toespitst kom je tot vragen als: is het waar dat vrouwen minder waard zijn dan mannen? Kun je zeker weten dat dat waar is? Hoe zou het zijn zonder die overtuiging? Hoe reageer je als je die overtuiging gelooft? Hoe zou het zijn als je er vanuit gaat dat vrouwen net zo veel waard zijn als mannen? Dit passen we overal toe waar door overtuigingen gender-ongelijkheid wordt veroorzaakt. Door een paar vragen worden mensen getriggerd om echt na te denken over wat die diepe kloof is en wat voor effect die heeft.

Tijdens een bezoek aan de VN in New York ben ik ook in contact gekomen met Pumla Gobodo-Madikizela, een Zuid-Afrikaanse professor uit

Bloemfontein. Zij heeft in het academische veld voor het eerst de term *gender reconciliation* gelanceerd. Ik zit nu in haar team. De term is echt een eyeopener. *Gender reconciliation* gaat namelijk een stap verder dan het empoweren van alleen vrouwen. Het brengt mannen en vrouwen in groepen samen om met elkaar heel open in gesprek te gaan over ongelijkheid en wat er aangericht is. De basis van *gender reconciliation* is de Truth and Reconciliation Commission in Zuid-Afrika, waarbij open en eerlijk met elkaar gesproken wordt om tot vergeving en transformatie te komen.

Ik vertelde al dat ik gefascineerd ben door de dood. Dat heeft zeker met mijn eigen achtergrond te maken. Vanuit een antropologische manier werken betekent ook dat je rekening houdt met de rol die de dood speelt in Afrika. Ik heb gemerkt dat ik makkelijker met de dood kan omgaan dan met andere tegenslagen in het leven. Ik vind het heel opmerkelijk dat mensen in het Westen de dood zo oneerlijk vinden. Victor was pas twintig toen hij overleed. Dat is niet eerlijk, zeggen mensen dan: hij was veel te jong. Maar is dat waar? Moet je per se oud worden? In het Westen denken we dat de dood per definitie slecht is. De rouwadvertenties in de kranten zijn altijd zwaar en zwartgallig van toon.

Ik vind de dood ook heel inspirerend op veel fronten. De dood en het leven horen bij elkaar. Wij weten niet hoeveel tijd we op de aarde hebben, hoe lang je leven zal duren. Het is heel goed om je daar heel bewust van te worden. Daardoor kun je veel angsten doorbreken en echt nadenken over wat je met je leven wilt doen. Wie je wilt zijn, wat je wilt achterlaten. Wanneer ik bang ben stel ik mezelf graag de vraag: hoe zou ik hier het liefst op terugkijken wanneer ik op mijn sterfbed lig? Of ik verplaats mezelf in dat moment en vraag mezelf: Caroline, wat heb je met je leven gedaan?

Ik zou ook niet willen terugdraaien wat er gebeurd is met mijn vader en broer. Dan zou ik nooit de dingen hebben gedaan die ik nu gedaan heb. Natuurlijk heb ik enorm veel verdriet gehad, maar het mooie aan de dood vind ik dat het je laat nadenken over het leven. Ik vind de dood ook niet slecht omdat je uiteindelijk niet weet wat het is.

In niet-westerse samenlevingen gaat men naar mijn mening veel beter om met de dood dan bij ons. De doden worden daar nog geëerd, terwijl ze bij ons worden weggemoffeld. In veel Afrikaanse samenlevingen zijn er rituelen en vreugde rondom het sterven. Ook gaan mensen in gesprek met hun voorouders. Dat vind ik heel mooi en ik geloof ook heel sterk in leven na de dood.

'Wij weten niet hoeveel tijd we op de aarde hebben. Door je bewust te zijn van de dood kun je veel angsten doorbreken'

Ontwikkelingsorganisaties houden zich veel te weinig bezig met het feit dat men in de landen waar ze werken heel anders met de dood omgaan. Ze zouden veel meer moeten kijken naar hoe een cultuur echt in elkaar zit, ook wat betreft de dood. Als je daar niks van begrijpt, sla je de plank echt mis. Je moet ook snappen welke rol *witchcraft* en geesten spelen in een samenleving. Als je dat niet snapt, kun je er ook niet werken. De hele basis van het bestaan ligt daar. Als je je daar niet in verdiept als ontwikkelingsorganisatie, dan ben je niet competent.'

Ik stel de doelgroep centraal

'Eigenlijk staat deze gelofte voor mij gelijk aan wat de kern van antropologie is. De doelgroep staat altijd centraal en dan met name hun ideeën, hun cultuur en de totstandkoming daarvan. Door het loslaten van al je eigen westerse ideeën en aannames kun je de ander echt centraal stellen. Door het loslaten van de eigen conditione-

ringen en met name door écht te luisteren naar de ander. Met conditioneringen bedoel ik gedachten en geloofssystemen die we – meestal door onze ouders of door de samenleving – systematisch ingeprogrammeerd hebben gekregen. Bij gender-ongelijkheid kunnen dit bijvoorbeeld conditioneringen zijn dat de hele wereld zou moeten worden zoals het Westen, dat wij een schoolvoorbeeld zijn. Of juist bij de lokale bevolking kunnen diepe conditioneringen leven die zeggen dat vrouwen minder zijn dan mannen en nooit gelijke rechten zouden mogen krijgen.

Dit soort ideeën worden vaak van generatie op generatie overgedragen en dan kunnen er sterke conditioneringen ontstaan. In mijn geval en in het geval van mijn projecten gaat het dan over wat de ander, de lokale bevolking, écht nodig vindt of nodig acht wat er gebeurt in de eigen context. Waar de echte behoeftes liggen, het echte verhaal. Alleen dan werk je op die wortel. Als er iets kapot is, in dit geval de balans tussen mannen en vrouwen, dan moet je naar het lek zoeken.' ■

Naam: Caroline Dusée

Geboortedatum: 14 juni 1979

Geboorteplaats: Harderwijk

Opleiding: Culturele en medische antropologie aan de Universiteit van Amsterdam

Werkervaring: Oprichter en voorzitter stichting Victory for Equality; onderzoeker gender en sociale ongelijkheid en verzoeningsprocessen aan de VU, freelance docente kwalitatieve onderzoeksmethoden aan de VU en UvA, adviseur ontwikkelings-projecten. Caroline Dusée werkte onder meer in Tanzania, Zuid-Afrika, Ecuador en Peru

PASPOORT